

Miközben az F-35 tesztelési programjának végrehajtása ez év őszén felgyorsul a Lockheed Martin cég és a Közös Csapásmérő Vadászpilóta (JSF) partnerországok egy bonyolult és ingatólag helyzet egyensúlyban tartására törekednek, hogy elsimítsák a repülőgépre vonatkozó árképzéssel kapcsolatos problémákat, még mielőtt a Pentagon közbe lépne egy 2014-ben kezdődő stabilizáló többéves repülőgép vásárlási program bevezetésével. A legfrissebb rendelkezésre álló adatok alapján az egyes JSF változatok Pentagon által becsült árai az alábbiak:

1. hagyományos fel- és leszállást alkalmazó (CTOL) változat	49,5 millió USD
2. rövid felszállást és függőleges leszállást alkalmazó (STOVL) változat	69,3 millió USD
3. repülőgép hordozóról üzemeltethető (CV) változat	64,5 millió USD.

E számok bizonyára növekedni fognak, s a Lockheed Martin cég JSF program végrehajtásáért felelős elnökhelyettese, Dan Crowley szerint jelenleg végzik az új adatok gyűjtését, melyek valószínűbbek lesznek és visszatükrözik a "gyártóüzemi aktualitásokat". A Pentagon és a Lockheed Martin cég úgy véli, hogy az AA-1 (CTOL kockázat csökkentő demonstrátor) múlt évben végrehajtott repüléseivel, a BF-1 (az első reprezentatív STOVL repülőgép) legyártásával és mind a 19 rendszertervezési és fejlesztési repülőgépnek a Forth Worth üzem gyártási sorába történő bevezetésével kapcsolatos munka egy szilárdabb alapot biztosít a jövőbeni költségkhatások megállapítására. Mindezeket, s a BF-1 június 11-i sikeres első repülése utáni fellendülést figyelembe véve várható, hogy a program támogatása a nemzetközi partnerek részéről szilárdulni fog.

Az U.S. három haderőnemén (USAF, US Navy, US MC) felül az Egyesült Királyság, Olaszország, Ausztrália, Kanada, Dánia, Hollandia, Norvégia és Törökország azok a partnerek, melyek eddig különböző összegű előlegként befizetett finanszírozást és programtámogatást biztosítottak a JSF program végrehajtására.

A JSF repülőgépek külföldi katonai eladási programok keretében történő beszerzésében Izrael, Szingapúr, Japán, Görögország, Spanyolország, Románia és Bolívia is érdekelt. Ezek közül Izrael volt az első, amely bejelentette az igényét a JSF repülőgépek már 2011-es pénzügyi évben történő megvásárlására.

A Lockheed Martin cég tovább szorgalmazza az ún. "konzorcium vásárlási" koncepció realizálását, ami által a nemzetközi partnerek biztosíthatnák maguknak a JSF korai beszerzését már 2011-ben (a 2014-es dátumot megelőzően, amikor az U.S. tervezi a JSF külföldre történő szállításainak engedélyezését) úgy, hogy egy egyedül előleg díjat kellene fizetniük a repülőgépeért, függetlenül az éves egységártól.

A JSF program hivatalos képviselői szerint mintegy 372 repülőgépet vásárolhatnának 2012-2016 között a nemzetközi partnerek.

A Lockheed Martin cég azt reméli, hogy a rövidesen rendelkezésre álló árbevételekre alapozva megerősíti ezeket a vásárlásokat az előlege történő gyártás stabilizálására.

A partner országok tudnának előre fizetni, mivel a Pentagontól eltérően nincsenek korlátozva az évenkénti finanszírozások. Van egy olyan csapda, hogy az anyagi kötelezettségeket jóval azelőtt kell vállalni, mielőtt a Pentagon és a partnerek lehetőséget kapnak a nemzetközi szállításokra engedélyezett változatú Block 3 sorozatú repülőgép teljes körű értékelésére, melynek hadműveleti tesztelésére csak 2014-ben fog befejeződni. Néhány ország már habozó magatartást tanúsít; az Egyesült Királyság esetében például 2013-ig nem várható szerződés aláírása tesztelő és kiképző repülőgépek beszerzésére.

Olaszország illetékes hivatalos képviselői az F-35A változat két korai beszerzését fontolják a hadműveleti tesztelés és értékelés számára. Az első vásárlás a 3. alacsony szintű kezdeti gyártási fázis (LRIP 3) keretén belül a 2009-es pénzügyi évben, a második pedig az LRIP 4 fázis keretében a következő évben kerülne végrehajtásra. Hollandia szintén tervezi egy tesztrepülőgépek a 2009-es pénzügyi évben, s egy másiknak pedig a 2010-es pénzügyi évben történő beszerzését.

Ez év végén, vagy 2009 elején várható döntés egy olasz végszerelő és ellenőrző üzem létrehozásával kapcsolatban. Olaszország előzetes követelményei a Légierő számára 109 F-35A változatú repülőgép, a Haditengerészet számára pedig 22 F-35B változatú repülőgép beszerzését tartalmazzák, de a Légierő is növekvő érdeklődést tanúsít két F-35B század beszerzése iránt.

Néhány partner amiatt aggódik, hogy az évenként történő beszerzések miatt árkülönbségek lesznek a repülőgépek között, s ezért elvárja, hogy az árak előre láthatóak legyenek. A dollár értékének fluktuációja szintén komplikációkat okozhat. Éppen ezért a "konzorcium vásárlási" koncepció realizálása biztosíthatja a kívánt stabilitást.

A Lockheed Martin cég azonban optimista és arra számít, hogy nagymértékben valóságú ("Hi-fi") egységár adatokkal fog rendelkezni a következő év első negyedében. Dan Crowley elnökhelyettes szerint, mikorra a partner nemzeteknek anyagi kötelezettséget kell vállalniuk, a Lockheed Martin tapasztalata a repülőgépek tesztrepüléseivel kapcsolatban a levegőben és a Block 3 fejlesztés terén a gyártóüzemben jóval nagyobb lesz és nagymértékben lecsökken annak kockázata, hogy olyan repülőgépet vesznek, melynek teljesítőképessége alatta marad a tervezettnek.

A Lockheed Martin cég hivatalos képviselői azonban elismerik, hogy a gyártási ciklus hosszabb volt a tervezettnél, Dan Crowley elnökhelyettes és David Heinz, az U.S. Tengerészgyalogság (U.S. MC) dandártábornoka (a JSF programigazgató helyettese) elmondta, hogy a BF-1 gyártási ütemtervére összpontosították az erőfeszítéseket, mivel a haderőnemek közül az U.S. MC-nek kell először elérni a 2012-es pénzügyi év második negyedében a STOVL változattal a kezdeti hadműveleti teljesítőképességet (IOC).

Az USAF a 2013-as pénzügyi évben kell hogy elérje az IOC-t a CTOL Block 3 változattal, az U.S. Navy pedig a 2015-ös pénzügyi évben a CV változattal.

A jelenlegi tervek szerint a JSF gyártási darabszáma a következő:

1. a 2010-es pénzügyi évben	32;
2. a 2011-es pénzügyi évben	47 és
3. a 2012-es pénzügyi évben	118, vagyis az előző évhez képest több mint kétszeresére növekszik.

A Pentagon különböző változatokat vizsgálva keresi a lehetőségeket a gyártás intenzív felfuttatásának finanszírozására, s a végleges 2010-es pénzügyi évre vonatkozó igény 2009 februárjában kerül a Kongresszus elé megvitatásra. E folyamat közben azonban az USA új elnöke és apparátusa minden bizonnyal kulcsfontosságú változtatásokat fog eszközölni az utolsó pillanatban miután 2009 januárjában hivatalba lép.

A Pentagon közel távú terveiben előirányzott nagyobb mennyiségű F-35 vásárlás lehetőségének egyik fontos meghatározó tényezőjét az képezi, hogy megszűnik a Légierő F-22 költségvetésének finanszírozása, ami lehetővé teszi a Lockheed Martin cég F-22 gyártási sorának végleges leállítását. Mint ismeretes a Pentagonon belül az F-22 program két főtámogatója Michael Wynne miniszter és T. Michael Moseley a Légierő Vezérkari Főnöke a közelmúltban lemondott. Távozásukkal valószínűtlen, hogy a két hajtóműves lopakodó vadászpilóta gyártása folytatódni fog, hacsak nem lép közbe a Kongresszus egy direktívával. Az F-22 részére előirányzott finanszírozás összege valószínűleg átcsoportosításra kerül az F-35 program számára, ami elősegíti a megnövelt volumenű közel távú beszerzéseket, segíti a gyártásfelfutás egyenletesebbé tételét és a korai kibocsátású repülőgépek árának csökkentését.

Egy másik problémát a 2010-es pénzügyi év számára az képezi, hogy mikor fogja eszközölni Izrael az F-35 beszerzéseket és hogyan fogják ezek enyhíteni a gyártásfelfutással kapcsolatos problémákat a Pentagon 2014-ben beindításra kerülő többéves vásárlási programjának beindítása előtt. Izrael jelenleg előzetes tárgyalásokat folytat 25 repülőgép beszerzésére (50 repülőgépre vonatkozó opcióval) a 2010-2012 pénzügyi években. Június hónapban egy izraeli delegáció tartózkodott Washingtonban, hogy részletes tájékoztatást kapjon a JSF teljesítőképességéről. Izraelnek régóta fennálló törekvése az, hogy saját fedélzeti berendezései kerüljenek beszerelésre a repülőgépekbe. A JSF esetében ennek megvalósítása sokkal bonyolultabb lehet, mivel egyrészt e repülőgép harcfeleladat rendszerei egy integrált architektúra keretén belül vannak kialakítva, másrészt pedig azért, mert bármely utólagos külső konstrukciók kiegészítések növelhetik a JSF eredetileg biztosított kis radar keresztmetszetét. Izrael például nem alkalmazza az U.S. Légierő Link 16 kommunikációs adatkapcsolati rendszerét és érdekelt a saját maga által kifejlesztett elektronikus hadvédelem csomag beépítésében. Tom Burbage, a Lockheed Martin cég elnökhelyettese és F-35 program integrációs főmenedzser szerint azonban az izraeli követelmények kielégíthetők plusz költségárfordítással egyedi tervezésű hullámformák kifejlesztésével.

Izrael után a következő F-35 vásárló várhatóan Szingapúr lesz, s Japán pedig valószínűleg át fogja helyezni az új vadászpilóta gépek beszerzésére irányuló erőfeszítéseit az F-35-re, mivel az U.S. kormánya minden bizonnyal nem fogja engedélyezni az F-22 nemzetközi eladását.

Közben a gyártás üteme már felgyorsul Forth Worth-ben. Az első LRIP keretében folyamatban van két CTOL változatú F-35 gyártása, melyek a 2009-es pénzügyi év során fognak átadásra kerülni az USAF részére. A második LRIP 12 repülőgép gyártását foglalja magába, melyek közül 6 CTOL változatú, 6 pedig STOVL változatú F-35. Az U.S. Navy részéről nincs beütemezve 2010-ig az első négy CV változatú (repülőgép-hordozóról üzemeltethető) repülőgép átvétele.

Lehetséges, hogy a Pentagon közbe lép egy kiegészítő F-35 finanszírozással, a BF-1 múlt havi sikeres első repülését követően fokozódik a program iránti bizalma. John Young, a Pentagon beszerzési főnöke kijelentette, hogy kész megfontolni egy olyan döntést, amely lehetővé tenné a program teljes ütemű gyártási fázisba történő belépését, mielőtt megkapná a hivatalos "Beyond LRIP" ("LRIP utáni") jelentést a tesztelés végrehajtó szervezettől. Általában az a helyzet, hogy a programoknak meg kell várniuk egy hivatalos beleegyező "fejbőlöntést" a Pentagon tesztelő wing-jétől, mielőtt a beszerzési főnök megfontolná a teljes ütemű gyártás finanszírozásának megkezdését.

A JSF program hivatalos képviselői jól haladnak előre a program végrehajtásával, s azzal érvelnek, hogy ennek egyik oka az, hogy a Pentagon és a Lockheed Martin cég a korábbi F-16 és F-22 programoktól eltérő utat választotta a JSF program végrehajtására. Kialakították a párhuzamos tesztelések módszerét - beleértve a földi és légi teszteléseket, valamint a modellezéssel és szimulációval történő teszteléseket - s e módszer alkalmazása elegendő betekintést fog biztosítani 2014-ben a beszerzési hivatal számára annak eldöntésére, hogy eléggé érett-e a JSF rendszer a teljes ütemű gyártás beindítására.

Az "LRIP utáni" jelentés 2014 végén várható, melynek alapján a Pentagonnak döntést kell hoznia a 2014-es pénzügyi évben kezdődő többéves beszerzés finanszírozására. A pénzügyi stabilitás azonban döntő fontosságú a program számára.

Az "LRIP utáni" jelentés alapján képező tevékenységek magukba foglalják a hadműveleti tesztelésben való részvételt Olaszország, Hollandia és az Egyesült Királyság részéről.

Egyébként a Lockheed Martin hivatalos képviselői kihangsúlyozzák, hogy a cég F-35-tel kapcsolatos ár-modelljei sokkal megbízhatóbbak, mint a korábbi repülőgép-programoknál alkalmazott ár-modellék. A cég különösen optimista a hadműveleti tesztelésre történő küszöbönálló átmenet ütemtervével kapcsolatban. A program hivatalos képviselői elismerik, hogy a programra vonatkozó korábbi tervek a kialakításuktól kezdve irreálisak voltak. A tervek legutóbbi átszerkesztése egy évvel megnöveli a rendszerfejlesztési és demonstrációs fázis időtartamát, s ez lehetővé teszi, hogy több idő legyen a hadműveleti tesztelési fázisra történő áttérésre, beleértve azt az időt is, amely e fázis végrehajtásában résztvevő gépszemélyzetek kiképzéséhez szükséges.

A Pentagon 2010-es pénzügyi évének költségvetésére vonatkozó másik kérdést az képezi, hogy mikor kerül finanszírozására a Block 4 változatú repülőgép. Az első Block 2 változatú repülőgépeket az U.S. Tengerészgyalogság veszi át, mivel sürgősen szükség van az elavult Harrier STOVL vadászpilóta gépek lecserélésére. Mindeneség

Újabb Block változat azonban magával hozza a repülőgép teljesítőképeségének növelését. Mivel az egyes Block változatok bevezetésével történő modernizálás szoftver aktualizálással biztosítható a tengerészgyalogság fokozatosan fogja végrehajtani gépparkjának modernizálását a Block 2 konfigurációból kiindulva. A Légierő már eleve Block 3 változatú F-35 CTOL repülőgépeket fog beszerezni.

A Pentagon a 2010-es pénzügyi év költségvetésében tervezte a Block 4 változat fejlesztésének megkezdését, azonban a haderőnemek finanszírozási lehetőségétől függően ez eltolódhat a 2012-es pénzügyi évre. Ebben az esetben azonban a Block 4 változat által biztosított néhány képesség kialakítása már a Block 4 változat teljes körű bevezetése előtt finanszírozható lehet. David Heinz dandártábornok, JSF helyettes programigazgató szerint a Légierő fontolja az automatikus, földdel való összeütközést elkerülő rendszer és a "Net Ready" képesség előre történő finanszírozását a teljes Block 4 változat bevezetése előtt.

A nemzetközi partnerek várhatóan a Block 3 modellel kezdik a JSF beszerzési programjaik végrehajtását és input adatokat fognak biztosítani a Block 4 változat fejlesztési programjába történő befoglalás céljából.

A lehetséges potenciális JSF vevők

Ország   **Várható JSF vásárlások/változatok Konkurens típusok/A típus kiválasztás ideje**

Partnerek

U.S.	2443/CTOL, CV, Stovl)	nincsenek
Ausztrália	100 CTOL	nincsenek
Kanada	Legalább 65 CTOL	Verseny van tervezve a 2012 évi döntés számára
Dánia	48 CTOL	F/A-18 E/F, Gripen; a döntés 2009-ben várható
Olaszország	131 CTOL és Stovl	nincsenek
Hollandia	85 CTOL	F-16, Eurofighter, Gripen, Rafale; a döntés 2010-ben várható
Norvégia	48 CTOL	Gripen; a döntés 2008 végén várható
Törökország	100 CTOL	nincsenek
U.K.	138 Stovl	nincsenek

Potenciális külföldi országok

Izrael	25 (plusz további 50 opció)	nincsenek
Szingapúr	Meghatározandó változat	mennyiség ésVerseny valószínű, ideje ismeretlen
Japán	Meghatározandó változat	mennyiség ésF-22, Rafale, Eurofighter, F/A-18 E/F, F-15
Spanyolország	Meghatározandó változat	mennyiségű Stovl nincsenek
Görögország	Meghatározandó változat	mennyiség ésVerseny valószínű a Rafale, Eurofighter és F/A-18 E/F típusokkal

Az első F-35 B STOVL változatú repülőgép vezeti a köteléket (felül jobbra) a Forth Worth feletti repülésben. Középen az F-16, alul balra pedig az F/A-18